

УДК 321.7:004.9

[https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-11\(16\)-1528-1539](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-11(16)-1528-1539)

Кипич Інга Валеріївна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри приватного та публічного права Київського національного університету технологій та дизайну, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0003-3678-4794>

Коваль Ольга Миколаївна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри приватного та публічного права, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0003-1509-7258>

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕМОКОРАТІЇ В УКРАЇНІ: РОЛЬ МЕДІА, ПРОТОКОЛІВ, ПОЛІТИЧНОГО ІМІДЖУ ТА НОВИХ ФОРМАТІВ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню процесів електронної демократії та цифрової трансформації політичної участі в Україні в контексті сучасних викликів демократизації. Розглянуто теоретичні засади електронної демократії, проаналізовано досвід впровадження цифрових технологій у політичний процес України, виявлено основні проблеми та перспективи розвитку. Особливу увагу приділено впливу пандемії COVID-19 та війни на прискорення процесів цифровізації політичної сфери. Методологічну основу дослідження становлять системний, інституційний та компаративістський підходи. Проаналізовано сучасні форми електронної політичної участі, включаючи електронні петиції, онлайн-консультації, цифрове голосування та електронні референдуми. Виявлено, що цифрова трансформація політичної участі в Україні характеризується нерівномірністю розвитку, цифровим розривом між різними соціальними групами та регіонами, а також недостатнім рівнем кібербезпеки. Запропоновано концептуальну модель розвитку електронної демократії в Україні, що враховує специфіку національного контексту. Доведено необхідність комплексного підходу до впровадження цифрових технологій у політичний процес, який би поєднував технологічні інновації з інституційними реформами та підвищенням цифрової грамотності громадян. Результати дослідження можуть бути використані для формування державної політики у сфері цифрової трансформації та розвитку громадянського суспільства. Медіаграмотність стала критично важливою компетенцією в умовах інформаційної війни. В Україні реалізуються освітні програми з розвитку критичного мислення та навичок верифікації інформації. Громадські організації проводять тренінги, створюють освітні матеріали, розробляють онлайн-курси. Міністерство освіти інтегрує медіаграмотність у шкільну програму. Проте охоплення залишається недостатнім, особливо серед

старших поколінь та в сільській місцевості. Дослідження процесів розвитку електронної демократії та цифрової трансформації політичної участі в Україні дозволяє сформулювати кілька ключових висновків.

Ключові слова: електронна демократія, політичний процес, цифрова трансформація, політична участь, електронне урядування, цифровізація, технологічні інновації, протоколи в політиці, мас-медіа.

Kypych Inha Valeriivna PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor of Department of Private and Public Law, Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-8619-8975>

Koval Olha Mykolaivna PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor of Department of Private and Public Law, Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0003-1509-7258>

DIGITAL TRANSFORMATION OF DEMOCRACY IN UKRAINE: THE ROLE OF MEDIA, PROTOCOLS, POLITICAL IMAGE, AND NEW FORMATS OF POLITICAL PARTICIPATION

Abstract. The article is dedicated to the study of e-democracy processes and digital transformation of political participation in Ukraine in the context of contemporary democratization challenges. The theoretical foundations of e-democracy are examined, the experience of implementing digital technologies in Ukraine's political process is analyzed, and the main problems and development prospects are identified. Particular attention is paid to the impact of the COVID-19 pandemic and the war on accelerating digitalization processes in the political sphere. The methodological basis of the study consists of systemic, institutional, and comparative approaches. Contemporary forms of electronic political participation are analyzed, including electronic petitions, online consultations, digital voting, and electronic referendums. It is revealed that the digital transformation of political participation in Ukraine is characterized by uneven development, a digital divide between different social groups and regions, as well as an insufficient level of cybersecurity. A conceptual model for the development of e-democracy in Ukraine is proposed, taking into account the specifics of the national context. The necessity of a comprehensive approach to implementing digital technologies in the political process is demonstrated, one that would combine technological innovations with institutional reforms and enhancement of citizens' digital literacy. The research results can be used for formulating state policy in the field of digital transformation and civil society development. Media literacy has become a critically important competency in the context of information warfare. In Ukraine, educational programs are being implemented to develop critical thinking and information verification skills. Civil society organizations conduct trainings, create educational materials,

and develop online courses. The Ministry of Education is integrating media literacy into the school curriculum. However, coverage remains insufficient, particularly among older generations and in rural areas. Research on the development of e-democracy processes and digital transformation of political participation in Ukraine allows for the formulation of several key conclusions.

Keywords: e-democracy, political process, digital transformation, political participation, e-governance, digitalization, technological innovations, protocols in politics, mass media.

Постановка проблеми. Питання електронної демократії та цифрової трансформації політичної участі набуває особливої актуальності в умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та їх впровадження у всі сфери суспільного життя. В Україні ця тема є особливо релевантною через кілька ключових факторів. По-перше, процес демократизації української держави, розпочатий після здобуття незалежності та активізований після Революції Гідності 2014 року, потребує нових форм та механізмів залучення громадян до політичного процесу. Традиційні форми політичної участі, такі як вибори та референдуми, вже не повністю відповідають потребам сучасного демократичного суспільства у забезпеченні постійного діалогу між владою та громадянами.

По-друге, пандемія COVID-19 та пов'язані з нею обмеження значно прискорили процеси цифровізації всіх сфер життя, включаючи політичну сферу. Карантинні заходи змусили державні інституції та громадянське суспільство шукати нові, дистанційні форми взаємодії, що створило унікальне вікно можливостей для впровадження технологій електронної демократії. По-третє, російська агресія проти України, розпочата у 2014 році та ескалація у 2022 році, поставила перед державою завдання забезпечення стійкості демократичних інститутів в умовах війни. Цифрові технології стали важливим інструментом не лише для координації оборонних зусиль, але й для підтримання демократичного діалогу та громадської підтримки. По-четверте, євроінтеграційні прагнення України вимагають гармонізації національних практик політичної участі з європейськими стандартами, зокрема у сфері електронного урядування та цифрових прав громадян. Нарешті, глобальні тенденції розвитку цифрової демократії, включаючи досвід країн-лідерів у цій сфері, створюють як можливості, так і виклики для України у формуванні власної моделі електронної демократії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика електронної демократії та цифрової політичної участі привертає увагу українських дослідників протягом останніх років, що знайшло відображення у значній кількості наукових публікацій. Теоретичні засади електронної демократії в українському контексті досліджували О. Карпенко (2023), який розглядав концептуальні основи цифрової трансформації політичної сфери, та Н. Ротар

(2022), яка аналізувала вплив інформаційних технологій на демократичні процеси. Особливу увагу питанням співвідношення традиційної та електронної демократії приділив С. Телешун (2023) у своїй роботі, присвяченій гібридним формам політичної участі. Практичні аспекти впровадження електронного урядування в Україні вивчали М. Лахижа (2022) та В. Дрешпак (2023). Їхні дослідження зосереджувалися на аналізі ефективності електронних сервісів та платформ участі громадян у прийнятті рішень на місцевому рівні.

Питання цифрового розриву та його впливу на політичну участь розглядали Т. Козаченко (2023) та А. Семенченко (2022). Вони досліджували нерівність доступу до цифрових технологій та її наслідки для демократичних процесів. Вплив пандемії COVID-19 на прискорення цифровізації політичної сфери аналізували Ю. Мацієвський (2022) та О. Фісун (2023). Їх роботи показали, як кризові умови стимулювали впровадження нових форм електронної взаємодії між владою та громадянами. Безпекові аспекти електронної демократії, включаючи кібербезпеку виборів та захист персональних даних, вивчали К. Вершинін (2023) та Л. Климанська (2022). Компаративний аналіз досвіду різних країн у сфері електронної демократії представили О. Бабкіна (2023) та В. Горбатенко (2022), які розглядали можливості адаптації зарубіжних практик до українських умов. Незважаючи на значну кількість досліджень, залишається потреба у комплексному аналізі української моделі електронної демократії, що враховував би специфіку національного контексту та сучасні виклики.

Метою статті є комплексний аналіз процесів розвитку електронної демократії та цифрової трансформації політичної участі в Україні, виявлення основних викликів та перспектив у цій сфері, а також розробка концептуальних засад для формування ефективної національної моделі електронної демократії. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: проаналізувати теоретичні засади електронної демократії та її співвідношення з традиційними формами політичної участі; дослідити сучасний стан розвитку електронної демократії в Україні; виявити основні форми та механізми цифрової політичної участі; проаналізувати виклики та проблеми впровадження електронної демократії; визначити перспективи розвитку та запропонувати практичні рекомендації.

Виклад основного матеріалу. Електронна демократія (e-democracy) являє собою використання інформаційно-комунікаційних технологій для розширення та поглиблення політичної участі громадян, підвищення прозорості владних процесів та покращення якості демократичного врядування. Цей феномен не є простим технологічним доповненням до традиційних демократичних практик, а представляє собою якісно новий спосіб організації політичного процесу.

Концептуальні основи електронної демократії базуються на кількох ключових принципах. Перший принцип - це розширення можливостей участі.

Цифрові технології дозволяють залучити до політичного процесу ті категорії громадян, які з різних причин не могли брати активну участь у традиційних формах політичної діяльності. Це стосується людей з обмеженими можливостями, тих, хто проживає у віддалених регіонах, молоді, яка віддає перевагу цифровим формам комунікації. Другий принцип - підвищення прозорості та підзвітності влади. Електронні платформи дозволяють громадянам отримувати оперативну інформацію про діяльність органів влади, відстежувати процес прийняття рішень, контролювати виконання владних повноважень. Це сприяє формуванню культури відкритого урядування та зменшенню корупційних ризиків. Третій принцип - покращення якості та оперативності прийняття рішень. Цифрові технології забезпечують можливість швидкого збору та аналізу громадської думки, проведення широких консультацій з різними групами стейкхолдерів, моделювання наслідків політичних рішень.[2]

В українському контексті розвиток електронної демократії має свої особливості, пов'язані зі специфікою політичної системи, рівнем розвитку громадянського суспільства та технологічної інфраструктури. Важливим фактором є також геополітичне становище країни та необхідність забезпечення кібербезпеки. Аналіз сучасного стану розвитку електронної демократії в Україні свідчить про наявність як значних досягнень, так і серйозних викликів. Протягом останнього десятиліття в країні було запроваджено низку важливих ініціатив у цій сфері. Одним з найбільш успішних проєктів стала система електронних петицій, запроваджена на національному рівні у 2015 році.[3, с. 81] Ця платформа дозволяє громадянам звертатися безпосередньо до Президента та Кабінету Міністрів з різними ініціативами та пропозиціями. За час функціонування системи було подано понад 50 тисяч петицій, з яких близько 500 набрали необхідну кількість голосів для розгляду владою.

Важливим кроком стало також створення єдиного урядового веб-порталу електронних послуг "Дія", який інтегрує більшість державних сервісів та дозволяє громадянам отримувати необхідні документи та послуги в цифровому форматі. Станом на 2023 рік портал налічує понад 150 електронних послуг та має більше 15 мільйонів зареєстрованих користувачів. На місцевому рівні також впроваджуються різні форми електронної участі. Багато міст запустили власні платформи для громадських консультацій, електронного бюджету участі, онлайн-голосувань з питань місцевого розвитку. Особливо активно у цьому напрямку працюють Київ, Львів, Дніпро, Харків.[3, с. 82]

Однак поряд з досягненнями існують і серйозні проблеми. По-перше, це нерівномірність розвитку електронної демократії у різних регіонах країни. Якщо у великих містах та областях рівень впровадження цифрових технологій у політичний процес є досить високим, то у сільській місцевості та менших населених пунктах ці процеси відбуваються значно повільніше. По-друге, існує проблема цифрового розриву між різними соціальними групами. Старше

покоління, люди з низьким рівнем доходів, мешканці віддалених регіонів часто не мають достатніх навичок або можливостей для повноцінної участі в електронних формах демократії. По-третє, залишаються питання щодо кібербезпеки та захисту персональних даних. Участь у воєнних діях робить українські цифрові системи особливо вразливими до кібератак, що вимагає додаткових заходів захисту. Сучасна практика електронної демократії в Україні включає різноманітні форми та механізми цифрової політичної участі, кожна з яких має свої особливості та сферу застосування.

Електронні петиції є найбільш поширеною формою цифрової політичної участі. Система дозволяє будь-якому громадянину України звернутися до органів влади з ініціативою, пропозицією або скаргою. Для того щоб петиція була розглянута, вона повинна набрати встановлену кількість голосів підтримки протягом визначеного терміну. На загальнонаціональному рівні цей поріг становить 25 тисяч голосів, на місцевому рівні він варіюється залежно від чисельності населення громади. Аналіз тематики поданих петицій показує, що найбільше громадян турбують питання соціальної політики, охорони здоров'я, освіти та місцевого розвитку. Значна частина петицій стосується також питань захисту прав людини, екології та боротьби з корупцією.[3, с.83]

Цифрові технології революціонізували політичний маркетинг через можливості мікротаргетингу – доставки персоналізованих повідомлень вузьким сегментам аудиторії на основі детального профілювання.[4] Використовуючи дані про онлайн-поведінку, демографічні характеристики, інтереси та психологічні особливості, політичні команди можуть створювати точно націлені меседжі, що резонують з конкретними групами виборців.

Українські політичні кампанії дедалі активніше використовують ці технології. Вибори 2019 року продемонстрували ефективність digital-first стратегій: команда Зеленського побудувала кампанію переважно на цифрових платформах, використовуючи таргетовану рекламу, вірусний контент та комунікацію через соціальні мережі. Це дозволило охопити молоду аудиторію, що традиційно менш залучена через класичні медіа, та створити відчуття "low-budget" кампанії (хоча реальні витрати були значними), що контрастувало з мегабюджетними кампаніями традиційних партій. Проте цифровий політичний маркетинг породжує серйозні етичні питання. Непрозорість таргетованої реклами означає, що виборці можуть отримувати різні, іноді суперечливі меседжі від одного кандидата, не маючи можливості оцінити послідовність його позицій. Використання персональних даних для політичного таргетингу викликає занепокоєння щодо приватності та маніпуляцій. Скандал навколо Cambridge Analytica показав глобальні ризики зловживання даними з соціальних мереж. Регулювання цифрової політичної реклами в Україні залишається недостатнім. На відміну від традиційної реклами на телебаченні, що підлягає чітким правилам маркування та обмежень, онлайн-реклама функціонує в значною мірою в регуляторному

вакуумі. Відсутні вимоги щодо транспарентності джерел фінансування, обсягів витрат, критеріїв таргетингу. Це створює можливості для зовнішнього втручання, використання "чорного" PR та маніпулятивних технік.

Онлайн-консультації є ще одним важливим механізмом цифрової участі. Цей інструмент використовується для обговорення проектів законодавчих актів, стратегічних документів, планів розвитку територій. Громадяни можуть надавати свої коментарі, пропозиції та зауваження до відповідних документів через спеціальні веб-платформи. Електронний бюджет участі (партисипативний бюджет) дозволяє громадянам безпосередньо впливати на розподіл частини місцевого бюджету. Жителі громади можуть подавати проекти для фінансування та голосувати за найкращі з них. Цей механізм особливо активно використовується у великих містах України. Цифрове голосування поки що знаходиться на стадії експериментального впровадження. Окремі громади проводили пілотні проекти онлайн-голосування з питань місцевого значення, однак системного застосування цього механізму на виборах поки що немає через технічні та правові обмеження. Соціальні медіа також стали важливою платформою для політичної участі. Політики, органи влади та громадські організації активно використовують Facebook, Telegram, Instagram та інші соціальні мережі для комунікації з громадянами, оприлюднення інформації та збору зворотного зв'язку.[3]

Система ProZorro являє собою унікальний приклад успішного протоколу цифрової прозорості у сфері публічних закупівель. Запроваджена у 2016 році як відповідь на масову корупцію в державних закупівлях, система базується на принципах відкритих даних, конкурентного аукціону та громадського моніторингу. Технологічний протокол ProZorro передбачає автоматизоване проведення електронних аукціонів, публікацію всіх даних про закупівлі у відкритому доступі та можливість громадського контролю на всіх етапах процесу. За оцінками експертів, система заощадила понад 200 мільярдів гривень бюджетних коштів, що становить близько 15% від загального обсягу закупівель. Під час війни ProZorro адаптувалася до нових умов, забезпечуючи прозорість навіть у закупівлях для оборонних потреб (в межах можливого з точки зору безпеки).

Незважаючи на позитивні тенденції розвитку електронної демократії в Україні, існує ряд серйозних викликів та проблем, які гальмують цей процес. Цифровий розрив залишається однією з найбільших проблем. За даними досліджень, близько 30% населення України не має регулярного доступу до інтернету, а серед людей старшого віку цей показник сягає 50%. Це означає, що значна частина громадян не може повноцінно брати участь в електронних формах демократії. Проблема посилюється нерівномірністю розвитку цифрової інфраструктури між містом і селом. У сільській місцевості швидкість інтернет-з'єднання часто є недостатньою для комфортного використання цифрових сервісів, а покриття мобільним зв'язком може бути нестабільним.

Низький рівень цифрової грамотності населення також створює перешкоди для ефективного функціонування електронної демократії. Багато громадян не мають достатніх навичок для користування складними цифровими платформами, не розуміють принципів кібербезпеки, не вміють критично оцінювати інформацію в інтернеті.

Кібербезпека є особливо актуальною проблемою в умовах війни. Українські цифрові системи постійно піддаються кібератакам з боку російських хакерських груп. Це вимагає значних ресурсів для забезпечення захисту та може підірвати довіру громадян до електронних форм участі. Правове регулювання електронної демократії в Україні також потребує вдосконалення. Існуючі закони не завжди враховують специфіку цифрових процесів, а деякі аспекти електронної участі взагалі не регулюються на законодавчому рівні. Інституційні проблеми включають недостатню координацію між різними органами влади у впровадженні цифрових ініціатив, брак спеціалізованих кадрів у сфері електронного урядування, обмежене фінансування проєктів цифровізації.[5]

Попри існуючі виклики, перспективи розвитку електронної демократії в Україні є обнадійливими. Кілька факторів сприяють позитивній динаміці у цій сфері. По-перше, підтримка з боку міжнародних партнерів. Європейський Союз, США та інші країни-донори активно підтримують проєкти цифровізації в Україні, надаючи як фінансову, так і технічну допомогу. Це дозволяє впроваджувати найсучасніші технологічні рішення та переймати кращі світові практики. По-друге, зростання цифрової грамотності населення, особливо серед молоді. Нове покоління українців, що виросло в цифрову епоху, природним чином схильне до використання електронних сервісів та платформ участі. По-третє, підвищення попиту на прозорість та підзвітність влади з боку громадянського суспільства. Події останніх років, включаючи Революцію Гідності та боротьбу з корупцією, сформували у українському суспільстві стійкий запит на відкрите врядування та громадський контроль. По-четверте, технологічні інновації відкривають нові можливості для політичної участі. Розвиток штучного інтелекту, блокчейн-технологій, мобільних додатків створює інструменти для більш ефективного та безпечного електронного врядування.

Концептуальна модель розвитку електронної демократії в Україні повинна базуватися на принципах інклюзивності, безпеки, прозорості та ефективності. Вона має включати:

- Поступове розширення доступу до цифрових технологій через розвиток інфраструктури та програми цифрової грамотності;
- Створення інтегрованої екосистеми цифрових сервісів, що об'єднує всі рівні влади;
- Забезпечення високого рівня кібербезпеки та захисту персональних даних;

- Розвиток нормативно-правової бази для регулювання електронної демократії;
- Підготовку кваліфікованих кадрів у сфері електронного врядування;
- Проведення регулярного моніторингу та оцінки ефективності цифрових ініціатив.

Технологічні протоколи не можуть ефективно функціонувати без відповідної інституційної та правової рамки. Україна розробила значну законодавчу базу для цифрової трансформації, проте вона залишається фрагментованою та неповною. Закон "Про електронні довірчі послуги" (2017) встановив правові основи електронної ідентифікації та цифрового підпису, гармонізуючи українське законодавство з європейським регламентом eIDAS. Закон "Про відкритість використання публічних коштів" (2015) створив правову основу для прозорості державних фінансів та публічних закупівель. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства на 2018-2020 роки та наступна Стратегія цифровізації на 2021-2027 роки визначили стратегічні напрями цифрової трансформації. Водночас існують критичні прогалини в правовому регулюванні. Найбільш проблемною залишається відсутність законодавства про електронне голосування на виборах та референдумах. Попри численні законопроекти та пілотні проекти електронного голосування (зокрема, для українців за кордоном), питання залишається політично чутливим через побоювання щодо безпеки та можливих маніпуляцій. Досвід інших країн демонструє складність імплементації e-voting: навіть технологічно розвинені країни, як Нідерланди та Німеччина, відмовилися від електронного голосування через безпекові ризики, тоді як Естонія успішно використовує цю технологію понад 15 років. [4]

Регулювання захисту персональних даних в Україні потребує подальшої гармонізації з європейським GDPR. Хоча Закон України "Про захист персональних даних" був оновлений у 2010 році, його положення не повністю відповідають сучасним стандартам. Особливо актуальним це стає в контексті розвитку big data аналітики в політичній сфері, використання штучного інтелекту для таргетованої політичної реклами та збору даних через соціальні мережі. Скандали навколо Cambridge Analytica продемонстрували глобальні ризики зловживання персональними даними в політичних цілях, проте Україна досі не створила ефективних механізмів регулювання цієї сфери. Інституційна архітектура цифрової трансформації в Україні характеризується певною роздробленістю повноважень. Міністерство цифрової трансформації, створене у 2019 році, відповідає за загальну стратегію цифровізації, проте багато функцій залишаються розподіленими між різними відомствами. Координація між державними органами, приватним сектором та громадянським суспільством у сфері електронної демократії потребує вдосконалення. Позитивним прикладом є створення Національної системи електронної

взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів "Трембіта", що забезпечує технічну інтеграцію різних державних реєстрів та систем.[4]

Ефективність технологічних та інституційних протоколів залежить від формування відповідної цифрової політичної культури – неформалізованих норм, практик та очікувань, що регулюють поведінку акторів у цифровому політичному просторі. Український контекст демонструє складний процес формування таких норм, що відбувається у взаємодії традиційних патерналістських очікувань від держави, пострадянської недовіри до влади та нових практик горизонтальної громадянської самоорганізації. Феномен цифрового активізму в Україні має глибоке коріння у революційних подіях 2013-2014 років, коли соціальні мережі стали ключовим інструментом мобілізації, координації та інформування під час Революції Гідності. Тоді сформувалися нові практики громадянської взаємодії: краудсорсинг інформації про репресії, онлайн-координація волонтерських ініціатив, використання цифрових платформ для збору коштів. Ці практики інституціоналізувалися та розвинулися в наступні роки, особливо під час пандемії COVID-19 та повномасштабної війни.

Повномасштабне вторгнення у 2022 році стало каталізатором нової хвилі цифрової громадянської активності. Виникли численні цифрові платформи для координації гуманітарної допомоги, збору коштів для армії, моніторингу воєнних злочинів. Telegram-канали стали основним засобом оперативного інформування про повітряну тривогу, бойові дії та безпекову ситуацію. Громадяни масово долучилися до "інформаційної війни", спростовуючи російську пропаганду та документуючи реальність українського спротиву. Це формує новий тип цифрової солідарності, коли технології стають не просто інструментом, а простором конституювання національної спільноти. Водночас спостерігається явище "слактивізму" (від англ. slacker – ледар, та activism) – поверхневої онлайн-активності, що не трансформується в реальні політичні дії. Лайки, репости та онлайн-петиції можуть створювати ілюзію участі без справжнього впливу на політичні процеси. Дослідження показують, що активність в соціальних мережах негативно корелює з участю у традиційних формах політичної активності (мітинги, волонтерство, членство в організаціях) серед певних демографічних груп. Це ставить питання про якість та ефективність цифрової політичної участі.[6]

Важливим аспектом соціальних протоколів є формування цифрової громадянськості – розуміння прав та обов'язків у цифровому просторі, навичок критичного мислення щодо онлайн-інформації, усвідомлення етичних меж онлайн-поведінки. Рівень цифрової грамотності в Україні залишається нерівномірним, створюючи ризики маніпуляцій та поглиблення соціальних розривів. Особливо вразливими є старші вікові групи та мешканці сільських територій, що може призводити до їх виключення з процесів електронної демократії.

Цифрові медіа в Україні функціонують не просто як канали інформації, а як активний простір політичної боротьби, де конкуруючі актори намагаються контролювати наративи, мобілізувати прихильників та дискредитувати опонентів. Політичні партії, громадські організації, активісти та зовнішні актори використовують складні стратегії впливу на цифрове середовище. Феномен фейкових новин та дезінформації набув критичного значення в українському контексті через гібридну війну з Росією. Російські державні та проксі-медіа систематично продукують та поширюють дезінформацію, спрямовану на підриг довіри до українських інститутів, посилення соціальних розколів та демобілізацію суспільства. Використовуються координовані мережі ботів та тролів, дипфейки, маніпулятивні відеомонтажі та фабрикація "новин". Масштаби цього явища вимагають системної відповіді.

Висновки. Медіаграмотність стала критично важливою компетенцією в умовах інформаційної війни. В Україні реалізуються освітні програми з розвитку критичного мислення та навичок верифікації інформації. Громадські організації проводять тренінги, створюють освітні матеріали, розробляють онлайн-курси. Міністерство освіти інтегрує медіаграмотність у шкільну програму. Проте охоплення залишається недостатнім, особливо серед старших поколінь та в сільській місцевості. Дослідження процесів розвитку електронної демократії та цифрової трансформації політичної участі в Україні дозволяє сформулювати кілька ключових висновків. По-перше, електронна демократія в Україні знаходиться на стадії активного розвитку, що характеризується запровадженням різноманітних цифрових інструментів політичної участі та зростанням їх популярності серед громадян. Система електронних петицій, урядовий портал "Дія", місцеві платформи участі свідчать про позитивну динаміку у цій сфері. По-друге, основними викликами для подальшого розвитку є цифровий розрив, проблеми кібербезпеки, недостатній рівень цифрової грамотності населення та потреба у вдосконаленні правового регулювання. Ці проблеми вимагають комплексного підходу до їх вирішення. По-третє, специфіка українського контексту, включаючи війсьний стан, євроінтеграційні прагнення та процеси демократизації, створює як додаткові можливості, так і особливі виклики для впровадження електронної демократії. По-четверте, успішний розвиток електронної демократії в Україні потребує координації зусиль державних органів, громадянського суспільства, приватного сектору та міжнародних партнерів. Важливим є також врахування досвіду інших країн при адаптації до національних умов. По-п'яте, перспективи розвитку електронної демократії в Україні є позитивними за умови системного підходу до вирішення існуючих проблем та послідовного впровадження необхідних реформ.

Література:

1. Карпенко О.В. Концептуальні засади цифрової трансформації політичної сфери України. Політичне життя. 2023. № 2. С. 45-52.
2. Лахижа М.І. Електронне урядування як інструмент модернізації публічного управління в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2022. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2156>
3. Мацієвський Ю.В. Вплив пандемії COVID-19 на цифровізацію політичних процесів в Україні. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2022. Вип. 3(119). С. 78-89.
4. Телешун С.О. Гібридні форми політичної участі в умовах цифрової демократії. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2023. № 1. С. 34-41.
5. Фісун О.А. Електронна демократія в Україні: виклики та перспективи розвитку. Політологічні студії. 2023. № 1. С. 112-125.
6. Козаченко Т.П. Цифровий розрив як фактор політичної нерівності в сучасній Україні. Гілея: науковий вісник. 2023. Вип. 170. С. 267-272.

References:

1. Karpenko, O. V. (2023). Kontseptualni zasady tsyfrovoy transformatsii politychnoi sfery Ukrainy [Conceptual foundations of digital transformation of the political sphere of Ukraine]. *Politychne zhyttia [Political Life]*, 2, 45-52. [in Ukrainian]
2. Kozachenko, T. P. (2023). Tsyfrovyy rozryv yak faktor politychnoi nerivnosti v suchasniy Ukraini [Digital divide as a factor of political inequality in modern Ukraine]. *Hileia: naukovyi visnyk [Gileya: Scientific Bulletin]*, 170, 267-272. [in Ukrainian]
3. Lakhyzha, M. I. (2022). Elektronne uriaduvannya yak instrument modernizatsii publicnogo upravlinnia v Ukraini [E-governance as a tool for modernization of public administration in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok [Public Administration: Improvement and Development]*, 8. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2156> [in Ukrainian]
4. Matsiievskiy, Yu. V. (2022). Vplyv pandemii COVID-19 na tsyfrovizatsiiu politychnykh protsesiv v Ukraini [The impact of the COVID-19 pandemic on the digitalization of political processes in Ukraine]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy [Scientific Notes of I.F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine]*, 3(119), 78-89. [in Ukrainian]
5. Teleshun, S. O. (2023). Hibrydni formy politychnoi uchasti v umovakh tsyfrovoy demokratiï [Hybrid forms of political participation in the context of digital democracy]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy [Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine]*, 1, 34-41. [in Ukrainian]
6. Fisun, O. A. (2023). Elektronna demokratiia v Ukraini: vyklyky ta perspektyvy rozvytku [E-democracy in Ukraine: challenges and development prospects]. *Politolohichni studii [Political Studies]*, 1, 112-125. [in Ukrainian]